

ASKOEN ARTEAN. *Geografía simbólica. Cultura de los espacios.* Edit. Ostoa 1999, 192 or.

Luis Mari MUJICA

Ostoa argialetxeak liburuak egin ohi dituen ardura grafiko eta trebetasunez -eta Enrike Aelrbe historigilearen gidaritzapean- paisajeari buruz arlo askoetako adituek egini-ko gogoeta formal berezia eskaintzen zaigun argazkiz ongi hornituriko liburuki mardul honetan. Liburuak badu eranskina den beste argitalpen albokidea -*Guía de los lugares simbólicos* deitua-, non Euskal Herriko habitat eta egitate geografikoaren adierazpen ongi aukeratuak luzatzen diren, lehen ataleko gogoeta estetikoel eta filosofikoel praxi gafikoa luzatuz; ber- tan, beraz, aintzin aztarnategi arkeo- logiko, eraikuntza arkitektoniko eta toki paisajistiko berezien bilduma aparta. Testigutza gafiko guztiak testu egokiz esplikatuta daude, eta, batzuetan, gure *Soneto beroak* poe- ma liburutik harturiko hamalaukoak ahokatzen dira, tokian tokiko paisaje eta harri landu apartekoel atentzio estetikoak egotziz.

E.Alerbek azertua eduki du in-

gune eta paisajeen kulturari sakon- du nahi horretan. Liburuaren gogoe- ta guztia gunea edo espazioaren, paisajearen, gizonaren ingurugue- nan Jiraka dabil, aspaldiko Imagina- rioak giza geruzan atunduriko adie- razpenen sustraiak eta argibideak erakutsi guraz. Ezin ukatu Ostoa argialetxeak, eta lehenago urteetan *Etorrek*, eraikuntza Imaginarioak ongi zaindu dituela bere liburuketan, eta bere azpi filosofia euskaldunok bizi garen *Lurraren* eskaparate egoki bi- lakatzea izan dela. Gure espazioaren interiorizazio-prozesua ematen da, birlanketa estetiko sakona egiten, euskaldunak berea duen egoltzaren aldarreak ukituz. Gune fisikoa, azken batean, interiorizazio baten bitartez gune animikoan sartzen laguntzen da liburu honetan, eta kanpoan ikusi edo behatua pertsonalizatzeko -inti- mo egiteko- lidoak jartzen ditu. Gi- zona ez da bizi, soilik, mundu fisi- koan, gune sinbolikoarekin ere zer- kusia du. Bere mintzoa, mitoak, ar- tea, eraikuntza eta erlijioa ere gu-

nearen parte dira; inguruko errealtatean sinboloen mamitzea zelan gertatu den ikusten laguntzea helburu egokia da. Cassirer-en ildo filosofikoak jarraituz, Alerbek gizonaren alderdi imajinarioa, hots, *amimal sinboliko* delakoa azaldu nahi digu liburukian artikulua sugerenteen bilduma bat aurkeztuz. Giza pertzepzioaren joera abstraiizanteak ematen zaizkigu bertan, batzuetan peto edo soilago -arkeologiarekin loturiko aztametan bezala-; bestetan, berriz, sotilago arkitektura landuan bezala. Beraz, abstrakzioak ez ezik, gizonaren praxi sinbolikoari ematen zala garrantzia bertan, euskal gizonak bere habitat integralean bizituriko formel buruzko sintesia eskaintzen..

Hemen, noski, beste argitalpenetan normalki eman ez daitekeen pedagogia erabiltzen da, hots, pedagogia grafikoa -txukun eta arduraz zaindua-, non abstrakzioz esanà grafikora itzurtzen den, hitzari forma historikoen ikuspena erantsiz, hots, gogoeta sinbolo egiztatueta kontrastatuz. Liburuki hauen argitarazioetan pedagogia hori behar bezala onestea beharrezkoa da. Imajina batek mila hitz abstraktuk baino ahalbide noetiko nagusiagoa du, maiz, eta ildo horretatik ikusi behar dira liburukiaren (eta alboko *Guía de los lugares simbólicos* delakoaren) orriak.

Liburuan -hormidura grafiko oparoaz gain- esparru anitzetako gogoeta estetikoak ditu arlo askotako adituen artikulua gihartsuen eskutik.

Lehenik Miren Askasibarren

eskutik euskal paisajearen idealizazio-ildoak aztertzen dira. Paisajea faktore askoen bilduma espresiboa litzateke, eta, besteen artean, bila-kaera natural baterena, non geografia zehatz bat garatzen etorri den. Gizonak bere presentziaren urratsak han-hemen utzi ditu gune fisikoan, eta kulturaren proiektzioa aintzina eta orainaren artean egiaztatzen da erlazio bereziak finkatuz. Paisajea behatzea, beraz, gunearen interpretazioa izan daiteke, jabetze estetikoaren balioztapena. Inguruan ikusirikoaren interpretazioetatik sortzen dira sinbolo-sareak, eta behatuaren ikonoak.

Pablo Aresok izadia eta izadiarekiko fenomenoak sakontzean gizonaren presentziak gune fisikoan eginiako aldaerak aztertzen ditu, eta, bereziki, izaera estetiko horituriko dimentsio sinboliko oro. Paisajea giza kondairaren eszenategia ere bada, bere baitan gizonaren urratsak sakonak eta koherentek izan direlako. Hor kokatzen dira ondare arkeologiko diren aintzina historiak (leizeetako bizitza, ehizea, mendiari loturiko kartografia eta artzantzaren sallean sortzen den kultura (sarobeak, txabolak, larreak) eta estratetako ekintzak ere. Azken honekin lotzen dira bidegurutzeak, galtzadak eta errepedeen beste azal-pide guztiak.

Luis Mari Mujikak gizonak inguruneari atxikitako izendegia arakatzen du. Euskal kontestuko delituran toponimiak giza anatomiatik jasoriko adierazpenak irakurlearen oharmenera erakartzen ditu. Ku-

rioski, gizonak bere solnaren deskribapenean erabiltzen dituen izen gehienek (hala nola, *buruak*, *lepoak*, *sahietsak*, *sabelak*, *oinek*...) bere ordaina dute euskal toponimoetan. Baita ere aztertzen dira botanika eta toponimairren arteko erlazioak, eta, orobat, oronimia eta animall-izenen arteko saredurak (adibidez, *Usobelartza*, *Usategieta*, *Belate*, *Urdaneta*, *Otsate*, *Otsazulo*, *Aketegi* tokizene-tan). Giza lanbideek ere badute bere islada toposari atxikitako izenetan, mitologiatik harturikoak ahanzli gabe. Mitologiaren kasuan, dena den, gogoeta zehatzagoa egiten zailgu J.A. Quijeren artikuluan, non mitologiaren adierazpen sinbolikoak paisajearen zerikusietan ahokutzen diren.

Bestalde, geografia sinbolikoan hitzarekin, hots, ahozko eta idatzia den literaturan emaniko oro M. Etxeberria, J. Kortazar eta J. C. Ige-rabideren eskutik mamitzen da. Etxeberriak euskal ipuin zaharren munduko sinbologia du aztergai, testuen heziketa alderdia nabarmen utziz. J. Kortazarrek erlatoen gune sinbolikoak ditu aztergai, tradizioko testu zenbaitetara lerrakuntza kriti-koa erakarrit. Igerabidek tokia testu literarioen zama poetikoan jartzen du, sinbologia berezian kokatuz. A. Leroxundik gauza bera egiten du, bai-na *itsasoari loturiko* sareduretan. Li-teratura orokorrean -eta euskaldu-nean bereziki-itsasoarekin lotzen den oro aztertzen hedatzen da idaz-lea.

E. Aierbek, bere aldetik, Ildo In-terpretatiboak aurkezten ditu J.M.

Lekuonaren *Mimodramak eta Iko-noak* poema ezagunaren inguruan. Izadia eta paisajearen elementuetan barneratzen da Aierbe trebeki, poe-mak sugerituriko imajinarioen azal-penak eginez. Beherago, autore be-rak erretratua eta geografi-gunearen erlazioak sakontzen ditu, sinboloen esanahiekiko hurbilketa bat osatuz.

E. Kortadik pasajea, grabazio-gintza, pintura barrokoa, espresio-nismoa eta beste azalpen piktori-koen sintesia ezartzen du. Ez dira falta, bestalde, sinbologia eta doinu-aren arteko erlazioak arakutzen dituz-ten gogoetak. Esnaolak, zehazki, musikaren alderdi nabarrak aztertzen ditu poetizazio akustikoaren aldeak garatuz. Azkenik, alpagarri geogra-fia, arkitektura eta errito sakratuen arteko saredurak. Bi azalpenetan jartzen da azentua, *santutegi* eta *kanposantuetan*. Santutegiak adie-razpen arkitektoniko berezien bilgu-ne dira batetik, eta jende-andana hadien bilpuntu bestetik. Espazio sakratua erlijio berezi bati atxikitako zerbait da zehazki. Kanposantuak ere toki sinbolikoak dira, eta, batez ere, aintzinate prehistorikoarekin lo-turiko kromletx eta trikuharriak, zel-netan gizonak transzendentzia imaji-natuarekin eginiko atxikimenduak azaltzen dituen. Alde horretatik, libu-ruan sugerigarri gertatzen dira M. Et-chehandyren kontzeptualizazioak, batez ere, hilarri eta zeinu kosmi-koei buruzko sinbologiaz ari denean.

Ikusten denez *Ostoa* argitale-txeak eskaini digun liburu mardul honetan Irakurleari hurbileko gunea-ri buruz abstrakzio eta gogoeta es-

tetikoak egiteko pautak ematen dira, alderdi oso nabar eta aberatsak ukituz. Liburuan grafia eta hitza biziki uztarturik aurkitzen dira, ikusi edo kontenplatuak ideien mailan proiektzio sakona ukan dezan.

E.Aierbek gidaturiko artikuluen bilduma, dudarik gabe, Euskal Herriko espazio sinbolikoaren gogoeta integral bilakatzen da, eta eskertzekoa da.